

СУЧАСНИЙ СТАН ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

THE CURRENT STATE OF INNOVATION ACTIVITY OF INDUSTRIAL ENTERPRISES OF UKRAINE

Нагорний Є.І.

кандидат економічних наук,
провідний науковий співробітник науково-дослідного сектору,
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

Березова С.М.

технік науково-дослідного сектору,
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

Nagorny Yeu gene

Candidate of Economic Sciences,
Leading researcher of the Research Sector,
Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko

Berezova Svitlana

Technician of the Research Sector,
Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko

У статті розглянуто особливості інноваційної діяльності вітчизняних промислових підприємств та процесу впровадження інновацій в національній економіці. Проаналізовано стан інноваційної діяльності вітчизняних промислових підприємств за 2000–2017 роки за різними показниками. Наведено тенденції зміни цих показників. За результатами виконаного дослідження зроблено висновок про низьку інноваційну активність та ефективність процесів створення, впровадження й поширення інновацій у вітчизняній промисловості, що говорить про те, що інноваційний розвиток так і не став потужним підґрунтям для зростання вітчизняної економіки. Окрім того, з'ясовано, що за більшістю проаналізованих показників Україна має суттєве науково-технологічне та економічне відставання від розвинених країн світу. Збереження наведених негативних тенденцій в інноваційній діяльності в майбутньому може остаточно відкинути Україну до країн третього світу.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, інноваційний розвиток, інноваційна продукція, промисловість.

В статье рассмотрены особенности инновационной деятельности отечественных промышленных предприятий и процесса внедрения инноваций в национальной экономике. Проанализировано состояние инновационной деятельности отечественных промышленных предприятий за 2000–2017 годы по разным показателям. Приведены тенденции изменения этих показателей. По результатам выполненного исследования сделан вывод о низкой инновационной активности и эффективности процессов создания, внедрения и распространения инноваций в отечественной промышленности, что говорит о том, что инновационное развитие так и не стало мощной основой для роста отечественной экономики. Кроме того, выяснено, что по большинству проанализированных показателей Украина имеет существенное научно-технологическое и экономическое отставание от развитых стран мира. Сохранение указанных негативных тенденций в инновационной деятельности в будущем может окончательно отбросит Украину к странам третьего мира.

Ключевые слова: инновации, инновационная деятельность, инновационное развитие, инновационная продукция, промышленность.

Innovations and new scientific and technical knowledge should be the basis for meeting public needs in today's changing and crisis conditions of development. Numerous normative legal acts proclaim and enshrine the innovative way of economic development of Ukraine. In addition, it should become the main source of the domestic economy growth. However, the creation, implementation and commercial use of innovations in Ukraine is at a rather low level. Ranking among the number of scientists one of the first places in the world, the Ukrainian economy develops without

the essential use of innovations, new knowledge and results of scientific research and development. This suggests that science and innovation are superseded by both the priorities of state policy and the priorities of economic entities. In general, innovation activity in Ukraine can be characterized as unstable, which alternates both positive and negative trends of development, which predetermines continuous monitoring of its state. Comparative and statistical analyses were used to solve the problem. The research analyzes the state of innovation activity of domestic industrial enterprises for 2000–2017 years in terms of the number of innovation-active enterprises; enterprises that implement and realize innovative types of products; the number of items of introduced innovative products and processes; volumes of sales of innovative products and innovation costs, etc. The long-term and short-term trends of these indicators are presented. Constructive analysis of statistical data, the study of a number of literary sources, as well as the results of own research in the field of innovation activity indicate low innovation activity and the efficiency of the processes of creation, implementation and dissemination of innovations in domestic industry. This suggests that the innovative development has not become a powerful ground for the growth of the domestic economy. In addition, it was found that, according to most of the analyzed indicators, Ukraine has a significant scientific, technological, and economic lag from the world-developed countries. Keeping these negative trends in innovation activity in the future can ultimately lead Ukraine into third-world countries. The obtained results develop the theory of innovative management in terms of prerequisites' formation of management strategies for innovation development of domestic industrial enterprises.

Key words: innovations, innovation activity, innovative development, innovative products, industry.

Постановка проблеми. В сучасних мінливих і кризових умовах розвитку в основу задоволення суспільних потреб повинні бути покладені інновації та нові науково-технічні знання. Інноваційний шлях розвитку економіки України проголошений і закріплений в численних нормативно-правових актах. Однак створення, впровадження та комерційне використання інновацій в Україні перебуває на досить низькому рівні. Посідаючи за чисельністю наукових працівників передові місця в світі, українська модель розвитку економіки все ще не базується на застосуванні інновацій, наукових знань, результатів НДДКР. Це говорить про те, що наука та інновації витісняються як з пріоритетів держави, так і з пріоритетів суб'єктів господарювання. Загалом інноваційну діяльність в Україні можна охарактеризувати як нестійку, що має як позитивні, так і негативні тенденції розвитку, що зумовлює постійний моніторинг її стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми інноваційної діяльності та розвитку підприємств на інноваційних засадах досліджувало у своїх працях чимало вітчизняних науковців, серед яких варто відзначити Ю. Бажала, О. Біловодську, В. Гейця, С. Ілляшенка, М. Йохну, Ю. Макогона, П. Перерву, В. Семиноженку, В. Соловійова, О. Телєтова, Л. Федулову, О. Ястремську, Н. Чухрай.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Однак постійні зміни інноваційної активності вітчизняних промислових підприємств, викликані фінансово-економічними та політичними кризами, вимагають подальших досліджень у цьому напрямі.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є дослідження сучасного стану й тенденцій розвитку інноваційної діяльності промислових підприємств України задля створення товарних інновацій за 2000–2017 роки.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасних умовах успішна іннова-

ційна діяльність промислових підприємств повинна бути основним джерелом зростання вітчизняної економіки. Однак вітчизняні науковці, експерти та фахівці з інноваційної діяльності, навпаки, говорять про низьку інноваційну активність та ефективність процесів створення й впровадження інновацій та нових знань в українській промисловості. Це свідчить про те, що інноваційний розвиток так і не став потужним підґрунтям для зростання вітчизняної економіки. Така ситуація вимагає детального та ґрунтовного аналізу стану інноваційної діяльності промисловості. Отже, більш детально, за різними показниками, проаналізуємо її стан за 2000–2017 роки на підставі статистичних даних Державної служби статистики України. Проте необхідно зробити одне уточнення. З 2015 року звітують про власну інноваційну діяльність лише юридичні особи видів економічної діяльності промисловості з кількістю працюючих 50 осіб і більше. У зв'язку з цим безпосереднє пряме порівняння даних за 2015–2017 роки з аналогічними даними попередніх років є некоректним [1]. Таке уточнення вимагає порівняння показників у відносних величинах.

Стабільність та ефективність інноваційної діяльності промислових підприємств перш за все залежить від показника питомої ваги інноваційно активних промислових підприємств у їх загальній кількості. З 2000-х років відбувається різностороннє коливання цього показника: з мінімальних 11,2% у 2006 році до максимальних 18,9% у 2016 році (табл. 1, рис. 1). Так, з 2000 по 2006 роки відбувається зниження інноваційності з 18% до 11,2%, у 2007 році відбувається зростання цього показника до 14,2%, протягом 2008–2009 років знову спостерігається його зниження до 12,8%, а з 2010 року загалом простежується тренд до його зростання, хоча є незначне зниження активності у 2013, 2014 та 2017 роках. Якщо порівняти вітчизняний показник інноваційної активності з показниками інших країн світу, то можна побачити, що в Японії

Таблиця 1

Динаміка кількості інноваційно активних промислових підприємств [1]

Рік	Кількість промислових підприємств, що займались інноваційною діяльністю, (% до загальної кількості)	Кількість промислових підприємств, що впроваджували інновації (% до загальної кількості)	Кількість промислових підприємств, що реалізовували інноваційну продукцію			
			усього (% до загальної кількості)	зокрема:		
				кількість промислових підприємств, що реалізовували інноваційну продукцію, яка була новою для ринку	кількість промислових підприємств, що реалізовували інноваційну продукцію, яка була новою тільки для підприємства	кількість промислових підприємств, що реалізовували інноваційну продукцію за межі України
2000	1 705 (18,0)	1 491 (14,8)	1 352 (14,3)	–	–	–
2001	1 697 (16,5)	1 503 (14,3)	1 298 (12,6)	–	–	–
2002	1 808 (18,0)	1 506 (14,6)	– (–)	–	–	–
2003	1 496 (15,1)	1 120 (11,5)	– (–)	–	–	–
2004	1 359 (13,7)	958 (10,0)	1 095 (11,0)	–	–	–
2005	1 193 (11,9)	810 (8,2)	1 022 (10,2)	–	–	385
2006	1 118 (11,2)	999 (10,0)	918 (9,2)	–	–	337
2007	1 472 (14,2)	1 186 (11,5)	1 035 (10,0)	420	743	357
2008	1 397 (13,0)	1 160 (10,8)	993 (9,3)	322	792	341
2009	1 411 (12,8)	1 180 (10,7)	994 (9,0)	288	816	334
2010	1 462 (13,8)	1 217 (11,5)	964 (9,1)	270	812	343
2011	1 679 (16,2)	1 327 (12,8)	1 043 (10,1)	260	882	378
2012	1 758 (17,4)	1 371 (13,6)	1 037 (10,3)	243	889	332
2013	1 715 (16,8)	1 312 (12,9)	1 031 (10,1)	248	887	344
2014	1 609 (16,1)	1 208 (12,1)	905 (9,0)	213	787	295
2015	824 (17,3)	723 (15,2)	570 (12,0)	142	490	213
2016	834 (18,9)	735 (16,6)	632 (14,3)	182	503	–
2017	759 (16,2)	672 (14,3)	450 (9,6)	124	377	179

інноваційна активність корпоративного сектору сягає 70–80%, у країнах ЄС – 50–70%, тобто маємо суттєве відставання. Однак ще наприкінці 80-х років ХХ ст. у радянській Україні інноваційно активними були 65% промислових підприємств, тобто цей показник низився більш ніж у п'ять разів.

Якщо подивитись на абсолютну величину цього показника, то маємо зниження кількості інноваційно активних підприємств з 1 705 у 2000 році до 1 118 підприємств у 2006 році, з 2007 по 2014 роки відбувається поступове його зростання до 1 609 підприємств, а далі – різке його скорочення до 759 інноваційно активних підприємств у 2017 році. Різке скорочення показника у 2015–2017 роках відбувається через зміну організації спостереження за інноваційно активними підприємствами, що здійснюється Державною службою статистики України. Отже, краще орієнтуватись на відносний показник, а не на абсолютний.

Аналогічна ситуація спостерігається з показником, що характеризує питому вагу промисло-

вих підприємств, що впроваджують інновації. Так, з 2000 по 2005 роки відбувається зниження показника питомої ваги промислових підприємств, що впроваджують інновації, з 14,8% до 8,2%, у 2006–2007 роках відбувається його зростання до 11,5%, протягом 2008–2009 року – його зниження до 10,7%, а з 2010 року загалом простежується тренд до його зростання з максимальним значенням у 16,6% в 2016 році, хоча є незначне зниження у 2013, 2014 та 2017 роках (табл. 1, рис. 1). Для порівняння, у країнах ЄС питома вага промислових підприємств, що займаються впровадженням інновацій, має такі показники: в Австрії вона дорівнює 67%, Німеччині – 69%, Данії – 71%, Ірландії – 79% [2, с. 33–41]. Промислові підприємства країн ЄС випереджають українські у 6–7 разів, що також свідчить не на користь Україні як держави-свідки ЄС.

Якщо подивитись на абсолютну величину цього показника, то маємо зростання кількості промислових підприємств, що впроваджують інновації, до 1 506 підприємств у 2002 році, у

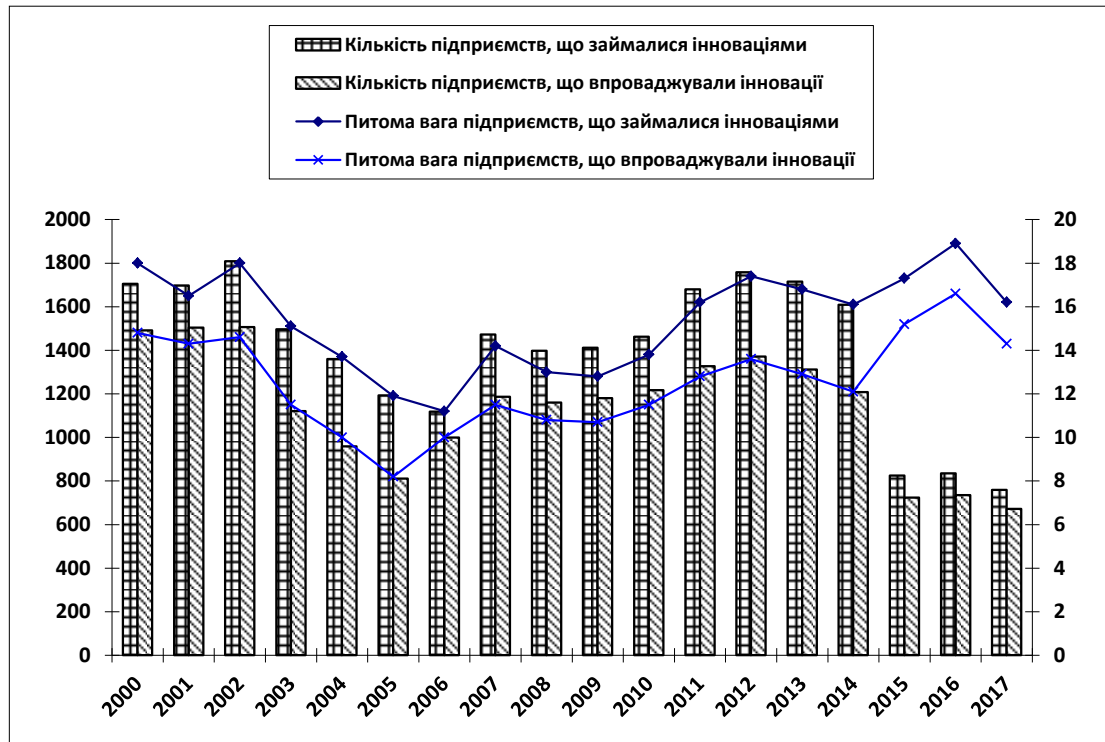

Рис. 1. Динаміка кількості інноваційно активних промислових підприємств [1]

2003–2005 роках маємо його скорочення до 810 підприємств, у 2006–2012 роках відбувається поступове його зростання до 1 371 підприємства, у 2013–2014 роках – його зниження до 1 208 підприємств, а з 2015 року – його різке скорочення до 672 підприємств. Різке скорочення у 2015–2017 роках відбувається через уточнення, що наведено на початку статті.

Наступним для аналізу є показник, що характеризує питому вагу промислових підприємств, що реалізують інноваційну продукцію. Так, з 2000 по 2009 роки відбувається зниження показника питомої ваги підприємств, що реалізують інноваційну продукцію, з 14,3% до 9,0%, у 2010–2012 роках відбувається його зростання до 10,3%, протягом 2013–2014 років – його зниження до 9,0%, у 2015–2016 роках – його зростання до 14,3%, а також скорочення до 9,6% у 2017 році (табл. 1). Як бачимо, цей показник змінюється різнобічно.

Якщо подивитись на абсолютну величину цього показника, то маємо зниження кількості промислових підприємств, що реалізують інноваційну продукцію, з 1 352 у 2000 році до 964 підприємств у 2010 році, потім зростання у 2011–2013 роках до 1 031 підприємства, у 2014 році його зниження до 905 підприємств, а з 2015 року відбувається його різке скорочення до 450 підприємств у 2017 році.

Реальний стан інноваційної діяльності проаналізуємо за таким ланцюгом: «підприємства, що займалися інноваційною діяльністю → підприємства, що впроваджували інновації → під-

приємства, що реалізовували інноваційну продукцію». Так, у 2017 році із 759 інноваційно активних підприємств лише 672 (88,5%) змогли впровадити інновації, а 450 (59,3% від інноваційно активних) – реалізувати результат своєї інноваційної діяльності у вигляді інноваційного продукту (табл. 1). Якщо порівняти з 2010 роком, то картина практично ідентична: 83,2% впровадили інновації, 66,0% реалізували інноваційну продукцію. В індустріально розвинених країнах світу картина виглядає дещо інакше, оскільки немає такого дисбалансу між кількістю підприємств у ланцюгу.

Для ґрунтовнішого аналізу необхідно проаналізувати такий короткий ланцюг: «підприємства, що займаються інноваційною діяльністю → підприємства, що впроваджують інновації». Так, у 2017 році із 759 промислових підприємств, що займалися інноваційною діяльністю, змогли впровадити інновації лише 672, отже, 87 (759 – 672) підприємств мали негативні результати власної інноваційної діяльності (ці підприємства належать до інноваційно неуспішних, складаючи показник інноваційних невдач). Проаналізуємо динаміку інноваційно неуспішних промислових підприємств (табл. 2).

Аналіз показує зростання показника питомої ваги інноваційно неуспішних промислових підприємств у 2000–2005 роках до 32,1%, у 2006 році відбувається суттєве зниження показника до 10,6%, протягом 2007–2010 років – його зростання й коливання в межах 16,4–19,4%, у 2011–2014 роках відбувається його зростання

Динаміка інноваційно неуспішних промислових підприємств [1]

Рік	Кількість промислових підприємств, що займались інноваційною діяльністю	Кількість промислових підприємств, що впроваджували інновації	Кількість інноваційно неуспішних промислових підприємств	
			од.	% до загальної кількості інноваційно активних підприємств
2000	1 705	1 491	214	12,6
2001	1 697	1503	194	11,4
2002	1 808	1 506	302	16,7
2003	1 496	1 120	376	25,1
2004	1 359	958	401	29,5
2005	1 193	810	383	32,1
2006	1 118	999	119	10,6
2007	1 472	1 186	286	19,4
2008	1 397	1 160	237	17,0
2009	1 411	1 180	231	16,4
2010	1 462	1 217	245	16,8
2011	1 679	1 327	352	21,0
2012	1 758	1 371	387	22,0
2013	1 715	1 312	403	23,5
2014	1 609	1 208	401	24,9
2015	824	723	101	12,3
2016	834	735	99	11,9
2017	759	672	87	11,5

до 24,9%, а у 2015–2017 роках – його зниження до 11,5%. Якщо не брати до уваги дані за 2015–2017 роки (через уточнення, що наведено на початку статті), то маємо приблизно 20% інноваційно неуспішних підприємств в ланцюжку «підприємства, що займаються інноваційною діяльністю → підприємства, що впроваджують інновації».

Наступним для аналізу є показник кількості освоєних інноваційних видів продукції. Незважаючи на певну позитивну тенденцію на початку 2000-х років, з 2003 року відбувається різностороннє коливання кількості найменувань інноваційної продукції, а довготривалий тренд має тенденцію до зниження. Так, у 2000 році вітчизняна промисловість освоїла 15 323 найменування інноваційної продукції, у 2005 році цей показник знизився до 3 152 найменувань, у 2010 році – до 2 408 найменувань, у 2015 році дещо зріс до 3 136 найменувань, а у 2017 році знову знизився до 2 387 найменувань (табл. 3). Таким же є й довготривалий тренд із показником кількості промислових підприємств, що впроваджували інноваційні види продукції. Так, у 2000 році 1 372 промислових підприємства освоїли інноваційні види продукції, у 2005 році цей показник знизився до 630 підприємств, у 2010 році – до 615, у 2015 році – до 414, а у 2017 році – до 358 підприємств. Показник питомої ваги промислових підприємств, що впроваджують інноваційні види продукції, також має різностороннє

коливання. Так, з 2000 по 2004 роки показник знизився з 13,7% до 7,8%, з 2005 по 2010 роки він знизився ще більше, перебуваючи в межах 4,7–6,4%, з 2011 по 2014 роки він дещо зріс до 6,0–7,1%, у 2015 році зріс до 8,7%, у 2016 році зріс до 12,0%, а у 2017 році знизився до 7,6%. Довготривала тенденція цього показника має також тренд до зниження з 13,7% у 2000 році до 7,6% у 2017 році.

Окремо хочеться проаналізувати показник питомої ваги принципово нової для ринку інноваційної продукції у її загальній кількості. Так, з початку обліку у 2008 році цього показника 210 (2%) промислових підприємств освоїли випуск 840 найменувань нової для ринку інноваційної продукції, або 34,3% від її загальної кількості. У 2010 році таких підприємств виявилось 182 (1,7%), які освоїли 606 (25,5%) найменувань такої продукції, у 2015 році 114 (2,4%) підприємств освоїли 548 (17,5%) найменувань продукції, у 2017 році 90 (1,9%) підприємств освоїли 477 (20,0%) найменувань нової для ринку інноваційної продукції. Отже, довготривалий тренд має тенденцію до зниження як за кількістю, так і за питомою вагою найменувань нової для ринку інноваційної продукції, однак за кількістю промислових підприємств, що освоювали її випуск, є спадаюча тенденція, а за їх питомою вагою маємо рівень 2008 року.

Наступним показником, за яким можна оцінити ефективність інноваційної діяльності у

Таблиця 3

Динаміка кількості впроваджених інноваційних видів продукції [1]

Рік	Кількість впроваджених (освоєно виробництво) інноваційних видів продукції			Кількість підприємств, що впроваджували інноваційні види продукції		
	усього найменувань	з них:		усього підприємств, що впроваджували (% до загальної кількості)	з них:	
		нові для ринку (% до загальної кількості)	нові види машин, устаткування, приладів, апаратів		підприємства, що впроваджували нові для ринку інноваційні види продукції (% до загальної кількості)	підприємства, що впроваджували нові види машин, устаткування, приладів (% до загальної кількості)
2000	15 323	-	631	1 372 (13,7)	-	202 (-)
2001	19 484	-	610	1 391(13,3)	-	- (-)
2002	22 847	-	520	1 362 (13,2)	-	179 -)
2003	7 416	-	710	917 (9,4)	-	185 (-)
2004	3 978	-	769	742 (7,8)	-	192 (-)
2005	3 152	-	657	630 (6,4)	-	156 (1,6)
2006	2 408	-	786	466 (4,7)	-	154 (1,5)
2007	2 526	-	881	564 (5,5)	-	178 (1,7)
2008	2 446	840 (34,3)	758	667 (6,2)	210 (2)	201 (1,9)
2009	2 685	719 (26,8)	641	614 (5,6)	179 (1,6)	188 (1,7)
2010	2 408	606 (25,2)	663	615 (5,8)	182 (1,7)	194 (1,8)
2011	3 238	900 (27,8)	897	731 (7,1)	184 (1,8)	218 (2,1)
2012	3 403	672 (19,7)	942	704 (7,0)	166 (1,6)	196 (1,9)
2013	3 138	640 (20,4)	809	683 (6,7)	171 (1,7)	174 (1,7)
2014	3 661	540 (14,8)	1 314	600 (6,0)	137 (1,4)	164 (1,6)
2015	3 136	548 (17,5)	966	414 (8,7)	114 (2,4)	162 (3,4)
2016	4 139	978 (23,6)	1 305	529 (12,0)	166 (3,8)	- (-)
2017	2 387	477 (20,0)	751	358 (7,6)	90 (1,9)	143 (3,0)

нашій країні, є питома вага реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі промисловості. Так, у 2017 році тільки 0,7% промислової продукції має ознаки інноваційності (табл. 4). Для порівняння, в Євросоюзі цей показник становить 60%, в Японії – 67%, у США – 78% [3, с. 28–33]. До того ж, незважаючи на мізерність питомої ваги реалізованої інноваційної продукції, цей показник має тенденцію до зниження. Так, на початку 2000-х років він становив 6,8%, на початку 2010-х років знизився до 3,8%, а зараз становить 0,7%. Таким чином, за показником питомої ваги реалізованої інноваційної продукції українські промислові підприємства відстають від розвинених країн у десятки разів, а довготривалий тренд має тенденцію до зниження.

У вартісному виразі маємо таку тенденцію. У 2000 році інноваційної продукції було реалізовано на суму 12,1 млрд. грн., у 2005 році – 25,0 млрд. грн., у 2010 році – 33,7 млрд. грн., а далі є спад реалізації, адже у 2015 році її було реалізовано на суму 23,1 млрд. грн., у 2017 році – 17,7 млрд. грн. (табл. 4), тобто довготривала тен-

денція має негативний характер. Сучасні обсяги реалізації відповідають рівню 2004 року. Частка України на світовому ринку високотехнологічної продукції становить менше 0,1% [4].

Зниження обсягів реалізації інноваційної продукції у 2012–2017 роках пояснюється зниженням показника обсягів витрат на інноваційну діяльність. Так, з 2000 по 2011 роки (за винятком кризових 2009–2010 років) відбувається зростання витрат на інноваційну діяльність з 1,8 млрд. грн. до 14,3 млрд. грн., відповідно, зростає обсяг реалізованої інноваційної продукції з 12,1 млрд. грн. до 42,4 млрд. грн., але вже з 2012 по 2014 роки маємо зниження обсягу витрат на інноваційну діяльність до 7,7 млрд. грн., відповідно, знижується обсяг реалізованої інноваційної продукції до 25,7 млрд. грн. (табл. 4). Зростання обсягів витрат на інноваційну діяльність у 2015–2017 роках не позначилось на зростанні обсягу реалізації інноваційної продукції. Навпаки, маємо її зниження у 2017 році до 17,7 млрд. грн. при 9,1 млрд. грн. витрат, тобто довготривалі тренди за обсягом витрат на інноваційну діяльність та обсягом реалізованої інноваційної про-

Динаміка обсягу реалізованої інноваційної продукції [1]

Рік	Обсяг витрат на інноваційну діяльність, 16 млн. грн.	Обсяг реалізованої інноваційної продукції, млн. грн			Частка реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі промислової продукції, %
		усього	із загального обсягу реалізованої інноваційної продукції		
			із загального обсягу реалізованої інноваційної продукції, що була новою для ринку (питома вага в обсязі реалізованої інноваційної продукції)	обсяг реалізованої інноваційної продукції за межі України (питома вага в обсязі реалізованої інноваційної продукції)	
2000	1 760,1	12 148,3	3 813,6 (31,4%)	3 023,6 (24,9%)	–
2001	1 979,1	10 365,4	5 674,8 (54,7%)	3 158,5 (30,5%)	6,8
2002	3 018,3	12 605,7	5 753,2 (45,6%)	4 421,5 (35,1%)	7,0
2003	3 059,8	12 882,1	5 640,9 (43,8%)	4 776,2 (37,1%)	5,6
2004	4 534,6	18 784,9	9 542,3 (50,8%)	7 984,4 (42,5%)	5,8
2005	5 751,6	24 995,4	10 755,4 (43,0%)	12 494,8 (50,0%)	6,5
2006	6 160,0	30 892,7	18 194,9 (58,9%)	12 797,0 (41,4%)	6,7
2007	10 850,9	40 188,0	22 305,8 (55,5%)	14 666,6 (36,5%)	6,7
2008	11 994,2	45 830,2	14 688,7 (32,1%)	23 633,1 (51,6%)	5,9
2009	7 949,9	31 432,3	8 511,5 (27,1%)	13 200,9 (42,0%)	4,8
2010	8 045,5	33 697,6	10 995,1 (32,6%)	13 713,0 (40,7%)	3,8
2011	14 333,9	42 386,7	17 411,0 (41,1%)	12 630,6 (29,8%)	3,8
2012	11 480,6	36 157,7	14 512,6 (40,1%)	13 354,9 (36,9%)	3,3
2013	9 562,6	35 862,7	12 362,3 (34,5%)	16 053,4 (44,8%)	3,3
2014	7 695,9	25 669,0	7 066,3 (27,5%)	7 486,4 (29,2%)	2,5
2015	13 813,7	23 050,1	7 284,2 (31,6%)	10 843,8 (47,0%)	1,4
2016	23 229,5	–	–	–	–
2017	9 117,5	17 714,2	4 484,6 (25,3%)	5 518,8 (31,2%)	0,7

дукції мають негативний характер. Сучасні обсяги витрат на інноваційну діяльність відповідають 2007 року, а обсяги реалізованої інноваційної продукції – 2004 року. Слід відзначити, що в Україні витрати на НДДКР становлять лише 0,45% ВВП, що набагато нижче, ніж в Німеччині (2,94%) та загалом по ЄС (2,03%) [1, с. 76].

Окремо слід проаналізувати показник частки інноваційної продукції, що була новою для ринку. Так, з 2000 по 2007 роки ця частка має загалом позитивну тенденцію, зростаючи з 31,4% у 2000 році до 55,5% у 2007 році (табл. 4). У 2008–2009 роках маємо деяке зниження частки інноваційної продукції, що була новою для ринку, до 27,1%, проте вже протягом 2010–2012 років вона зростає до 40,1%. З 2013 року цей показник лише знижується, а у 2017 році тільки 25,3% інноваційної продукції є новою для ринку, відповідно, 74,7% інноваційної продукції є новою для підприємства виробника.

Цікавою є ситуація з показником експорту інноваційної продукції. Так, протягом

2005–2017 років кількість промислових підприємств, що реалізовували інноваційну продукцію за межі України, знизилась з 385 до 179, тобто фактична кількість промислових підприємств знизилась у 2 рази (табл. 5). Однак якщо подивитись на питому вагу таких підприємств у загальній кількості підприємств, що реалізовували інноваційну продукцію, то вона не знизилась, а навіть дещо зросла з 37,7% у 2005 році до 39,8% у 2017 році, але це пов'язане зі зниженням кількості підприємств, що реалізовували інноваційну продукцію, загалом, так і кількості підприємств що її експортували, зокрема. Загалом протягом 2005–2017 років питома вага промислових підприємств, що реалізовували інноваційну продукцію за межі України, змінювалась в діапазоні 32,0–39,8%.

Наступним для аналізу є показник обсягу реалізації інноваційної продукції закордон. З 2000 по 2008 роки маємо зростання його обсягів з 3,0 млрд. грн. до 23,6 млрд грн., протягом 2009–2012 років маємо спад до 13,4 млрд. грн.,

Таблиця 5

**Динаміка кількості промислових підприємств,
що реалізовували інноваційну продукцію за межі України [1]**

Рік	Кількість промислових підприємств, що реалізовували інноваційну продукцію		Обсяг реалізованої інноваційної продукції, млн. грн.	
	усього	зокрема, за межі України (% до загальної кількості промислових підприємств, що реалізовували інноваційну продукцію)	усього	обсяг реалізованої інноваційної продукції за межі України (питома вага в обсязі реалізованої інноваційної продукції)
2000	1 352	–	12 148,3	3 023,6 (24,9%)
2001	1 298	–	10 365,4	3 158,5 (30,5%)
2002	–	–	12 605,7	4 421,5 (35,1%)
2003	–	–	12 882,1	4 776,2 (37,1%)
2004	1 095	–	18 784,9	7 984,4 (42,5%)
2005	1 022	385 (37,7%)	24 995,4	12 494,8 (50,0%)
2006	918	337 (36,7%)	30 892,7	12 797,0 (41,4%)
2007	1 035	357 (34,5%)	40 188,0	14 666,6 (36,5%)
2008	993	341 (34,3%)	45 830,2	23 633,1 (51,6%)
2009	994	334 (33,6%)	31 432,3	13 200,9 (42,0%)
2010	964	343 (35,6%)	33 697,6	13 713,0 (40,7%)
2011	1 043	378 (36,2%)	42 386,7	12 630,6 (29,8%)
2012	1 037	332 (32,0%)	36 157,7	13 354,9 (36,9%)
2013	1 031	344 (33,4%)	35 862,7	16 053,4 (44,8%)
2014	905	295 (32,6%)	25 669,0	7 486,4 (29,2%)
2015	570	213 (37,4%)	23 050,1	10 843,8 (47,0%)
2016	632	–	–	–
2017	450	179 (39,8%)	17 714,2	5 518,8 (31,2%)

у 2013 році – незначне поштовхування обсягів продажу на експорт до 16,1 млрд. грн., а протягом 2014–2017 років – його скорочення до 5,5 млрд. грн., що викликає загальне спадом продажу інноваційної продукції також на території України (табл. 5). Стосовно показника питомої ваги її продажу за межі України в обсязі реалізованої інноваційної продукції, то ситуація виглядає таким чином. З 2000 по 2005 роки маємо зростання питомої ваги з 24,9% до 50,0%, протягом 2006–2007 років маємо спад до 36,5%, у 2008 році маємо зростання до 51,6%, з 2009 року маємо різностороннє коливання питомої ваги: спад до 29,8% у 2011 році та до 29,2% у 2014 році, зростання до 44,8% у 2013 році та до 47% у 2015 році. У 2017 році 31,2% всієї реалізованої інноваційної продукції було вивезено за межі України, хоча у 2005 та 2008 роках цей показник перевищував 50%.

Загалом у 2017 році 179 промислових підприємств реалізували інноваційну продукцію за межі України на суму 5,5 млрд. грн., хоча у 2010 році таких підприємств було 343, які реалізували продукцію на суму 13,7 млрд. грн., а у 2005 році – 385 підприємств, що принесли 12,5 млрд. грн. Отже, маємо спадаючу тенденцію.

Розглянемо тепер статистичні дані за показником кількості впроваджених нових технологічних процесів. Загалом відбувається різностороннє коливання цього показника.

З 2000 по 2005 роки відбувається зростання кількості найменувань впроваджених нових технологічних процесів з 1 403 до 1 808, у 2006–2008 роках відбувається їх спад, але з 2009 року знову зафіксоване зростання, а вже у 2011 році вітчизняна промисловість впровадила 2 510 найменувань таких процесів, у 2012–2015 роках знову спостерігається спад до 1 217, у 2016 році – стрімке зростання до 3 489, а у 2017 році – спад до 1 831 процесу (табл. 6).

Таким же є довготривалий різносторонній тренд з показником кількості промислових підприємств, що впроваджували нові технологічні процеси. Так, у 2000 році 416 промислових підприємств освоїли нові технологічні процеси, у 2005 році цей показник знизився до 402 підприємств, у 2010 році зріс до 522 підприємств, у 2015 році знизився до 400 підприємств, а у 2017 році зріс до 456 підприємств. В такій ситуації важко зробити певні висновки, тому подивимось на питому вагу промислових підприємств, що впроваджують нові технологічні процеси. У 2000–2014 роках відзначено різностороннє коливання цього показника в межах 2,7–5,9%, однак з 2015 року маємо зростання цього показника, а вже у 2017 році 9,7% загальної кількості промислових підприємств впроваджували нові технологічні процеси, тобто маємо певну позитивну тенденцію цього показника за останні роки, однак довготривалий тренд є негативним.

Динаміка кількості впроваджених нових технологічних процесів [1]

Рік	Кількість впроваджених нових технологічних процесів		Кількість підприємств, що впроваджували нові технологічні процеси	
	усього процесів	з них	усього підприємств (% до загальної кількості промислових підприємств)	з них
		маловідходні, ресурсозберігаючі		підприємства, що впроваджували маловідходні, ресурсозберігаючі (% до загальної кількості промислових підприємств)
2000	1 403	430	416 (4,1)	172 (-)
2001	1 421	469	392 (3,7)	160 (-)
2002	1 142	430	354 (3,4)	151 (-)
2003	1 482	606	476 (4,9)	230 (-)
2004	1 727	645	473 (4,9)	224 (-)
2005	1 808	690	402 (4,1)	208 (2,1)
2006	1 145	424	272 (2,7)	161 (1,6)
2007	1 419	634	515 (5,0)	287 (2,8)
2008	1 647	680	582 (5,4)	280 (2,6)
2009	1 893	753	452 (4,1)	215 (2,0)
2010	2 043	479	522 (4,9)	203 (1,9)
2011	2 510	517	605 (5,8)	240 (2,3)
2012	2 188	554	598 (5,9)	224 (2,2)
2013	1 576	502	557 (5,5)	194 (1,9)
2014	1 743	447	459 (4,6)	141 (1,4)
2015	1 217	458	400 (8,4)	155 (3,3)
2016	3 489	748	526 (11,%)	235 (5,3)
2017	1 831	611	456 (9,7)	198 (4,2)

Окремо хочеться дослідити показник кількості впроваджених ресурсозберігаючих технологічних процесів. Так, у 2000 році 172 промислових підприємства впровадили 430 ресурсозберігаючих процесів, або 30,6% від загальної кількості впроваджених технологічних процесів у промисловості (табл. 6). У 2005 році таких підприємств виявилось 208 (2,1% від загальної кількості промислових підприємств), які впровадили 690 ресурсозберігаючих процесів, або 38,2% від загальної кількості впроваджених технологічних процесів у промисловості, у 2010 році – 203 (1,9%) підприємств впровадили 479 (23,4%) ресурсозберігаючих процесів, у 2015 році – 155 (3,3%) підприємств впровадили 458 (37,6%) ресурсозберігаючих процесів, у 2017 році – 198 (4,2%) підприємств освоїли 611 (33,4%) ресурсозберігаючих процесів.

Отже, довготривалий тренд є різностороннім, маючи зростання та спадання як за кількістю впроваджених ресурсозберігаючих процесів, так і за кількістю підприємств, що їх впроваджують. Однак питома вага підприємств, що впроваджують такі технологічні процеси, протягом останніх років зростає.

Висновки. Результати аналізу показують, що інноваційній діяльності вітчизняних промислових підприємств притаманна низька інноваційна активність та ефективність процесів створення, впровадження й поширення інновацій. Україна має науково-технологічне та економічне відставання від розвинених країн світу за більшістю показників, які були взяті до уваги. Збереження наведених негативних тенденцій в інноваційній діяльності в подальшому може остаточно відкинути Україну до країн третього світу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Наукова та інноваційна діяльність в Україні : статистичний збірник. Київ : Інформаційно-видавничий центр держкомстату України, 2018. 178 с.
2. Зозульов О. Маркетинг як основа інноваційної діяльності промислових підприємств. *Маркетинг в Україні*. 2007. № 4. С. 33–41.
3. Алимов О., Ємченко В. Промисловий потенціал України: напрямки ефективного розвитку. *Економічний часопис XXI*. 2003. № 6. С. 28–33.
4. Россоха В. Інноваційні процеси економічного розвитку в контексті інституційного забезпечення. *Актуальні проблеми економіки*. 2006. № 6. С. 119–129.